

A hatodik levél 2021. július 12-én indul útjára

Bánhegyi Ferenc

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

14. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra ... amely soha nem hagyta magát legyőzni

IV. Béla trónra lépése és a mongol (tatár) hadjárat igaz története

Apa és fia – *II. András* és *IV. Béla* – egymás elleni, valamint a Kárpát-medence biztonságáért vívott harcai a korábban elfogadott állításokkal szemben nem gyengítették, inkább *erősítették az Árpádok országát*. Amikor a 29 éves herceg *IV. Béla (1235-1270)* néven trónra kerül, nem tudhatta, hogy az *első államalapító* 41 éves uralkodását követően ő lesz a *második honalapító*, s 35 éves uralkodásával az Árpád-házi királyok közül a *második leghosszabb ideig* trónon maradó király.

IV. Béla ábrázolása a Képes krónikában és uralkodói címere

Béla király egész életére, uralkodására feltehetően nagy hatással volt az a *három nő*, akik vér szerint is legközelebb álltak hozzá. Elsőként említsük meg édesanyját, az 1213-ban meggyilkolt *Gertrudist*, akinek kínhalálát a hét éves gyermeknek végig kellett néznie. Ez a tragikus élmény végig kísérte egész életét, s bosszúvágya trónra lépése után sem csillapodott. Apja retorzióját kevésnek találta, amit talán nevelője, Miska bán is táplált a gyermekben. Azt sem tudta az ifjú elfogadni, hogy apja már 1215-ben új feleséget hozott a családba. A második személy, akit meg kell említenünk, Béla testvérhúga, a hagyomány szerint Sárospatakon született *Erzsébet*, a keresztény világ egyik legismertebb alakja. Feltételezhető, hogy Szűz Mária után Szent Erzsébet a legnagyobb tiszteletnek örvendő női szent. A három nő közül a legfiatalabb Béla lánya *Margit*, a magyar vallástörténet szintén jelentős alakja. Margitot tiszta élete, rendíthetetlen hite jellemezte, aki egész életét a szegények, az elesettek megsegítésének szentelte.

*Szent Erzsébet szobra Sárospatakon, szülőházának szomszédságában.
Emléktábla Óbudán a Szent Péter-Pál templom mellett arról tudósít, hogy
gyermekéveit itt töltötte Erzsébet. A pozsonyi vár kertjében áll az a Erzsébet
szobor, mely táblájának felirataiból nem derül ki, hogy Erzsébet magyar szent
volt*

Az apácakolostor romjai a Margitszigeten, ahol Árpád-házi Margit élt

Béla második megkoronázása (az első nyolcéves korában, 1214-ben történt) rendhagyó módon nem a Szent István alapította fehérvári Nagyboldogasszony Székesegyházban történt, hanem az ettől mintegy kétszáz méterre fekvő, Géza nagyfejedelem által 972-ben alapított templomban. IV. Béla Fehérvár első templomát, amit Szent Péter és Szent Pál tiszteletére szenteltek fel, később átépíttette. Béla politikájának célja – amit a Gézához történő visszatérés is igazol – az Árpádok korlátlan hatalmának visszaállítása volt. Talán ezért is választotta a Géza által kijelölt szent helyet.

A székesfehérvári Szent Péter és Szent Pál Székesegyház, amit még 972-ben Géza fejedelem alapított

Béla szerette volna visszaállítani III. Béla dicsőséges korát. Ennek első lépése az volt, hogy visszavette az elődei által eladományozott királyi javakat. Ez az 1237-ben kiadott törvény megerősítette a III. István által kiadott „*fehérvári jogot*”, ami óriási felháborodást váltott ki a bárók körében. A főnemesek önállóságának megnyirbálására irányuló királyi rendelkezést tetézte a *kunok befogadása*. Ez utóbbi rendelkezésnek burkolt célja a *haderő* növelése és a *kereszténység* terjesztése volt. (Tegyük hozzá azt a mára már elfeledett, a 13. században azonban természetes tudást, hogy a kunokat a magyarok rokonaiknak tartották. Ők is a szkíta népek nagy családjába tartoztak, ahogy megfogalmazható, a kunok a „réggi önmagunk” voltak. Említsük meg, hogy Kumániából, a kunok országából származott többek között Hunyadi János is.)

IV. Béla ábrázolása a Thuróczy krónikában. Az Országalma, hivatalos nevén a Fehérvári jog emlékműve, ami a középkori szabadságjogok összefoglaló alkotása

A díszkút 1943 óta áll a Városháza melletti téren, ami a város történelmi jelentőségét szimbolizálja. Latin nyelvű körfeliratának magyar fordítása szerint *Fehérvár szabadságjogait Szent István adományozta*. A kereszt a kereszténység felvételére, a falkorona az első igazi magyar város koronázóvárosi státusára utal. A három oroszlán az *ország*, a *város* és II. András *király* címerét tartja. (Az 1950-es években a szobor felső részét eltávolították. Jelezve, hogy az akkori kommunista rendszer szakított a Szent István óta létező keresztény és nemzeti értékekkel, hagyományokkal.)

Az elégedetlenség változtatásra kényszerítette a királyt. IV. Béla 1239-ben felhagyott a földbirtokok visszavételével. A belpolitikában kialakult káoszt fokozta a mongol-tatár veszély, ami már 1236 óta ismert volt. A fenyegetés az

1240-es év végére valósággá vált. A mongol hódítók elérték az ország keleti határát. *Julianus barát*, aki szerzetes társaival még II. András idején kelt útra, hogy felkutassa a keleten maradt magyarok szálláshelyeit. Bizonyított, hogy *Magna Hungariában* meg is találta őket. A barát beszámolt küldetésének sikeréről, később azonban már hírt hozott a mongolok nyugat felé tartó hadjáról, továbbá *Batu kán* megadásra felszólító leveléről. Erre a magyar király nem válaszolt, ami a kán haragját váltotta ki.

Julianus és társa, Gerhardus barát a volt budai dominikánus kolostorból (ma Hilton szálló) keltek útra a keleten maradt magyarok felkutatására. Julianus barát szobra Esztergomban, a Városháza udvarán

A mongol hadak rövid idővel később elsöpörték a baskíriai (Magna Hungaria) területen maradt magyarokat, így azokat IV. Béla már nem tudta az új hazába telepíteni. (Újabb kutatások arról adnak számot, hogy a szerzetesek nem csak a magyar királynak, hanem a pápának is beszámoltak útjukról. Ez a részletes beszámoló, ami a *Vatikánban* található, a mai napig titkos.)

Karcag határában, a 2001-ben átadott *Nagykun Millenniumi Emlékmű* azt a jelenetet ábrázolja, amikor IV. Béla király 1239-ben, a húsvéti ünnepek alatt fogadja Kötöny kánt, a betelepülő kunok vezérét. A kunok első betelepülése nem volt sikeres, mert a mintegy negyvenezer főnyi nomád népesség nem tudott beilleszkedni Magyarország társadalmi rendjébe. A mongoljárás után azonban a kunok letelepítése sikerrel járt. Ennek eredményeként a 15. század végén a kunok már földművelő életmódot folytattak. Önállóságukat azonban – a székelyekhez hasonlóan – évszázadokon át megtartották. Az emlékmű a két lovas alakja között magasodó gránitoszlop tetején a Nagykunok címerállatát, a kétfarkú oroszlánt ábrázolja.

IV. Béla király és Kötöny kun vezér találkozása. Az oszlop tetején a kunok címerállata, az oroszlán látható

A belső ellentéteket a Rákosmezőn megjelent *Babenberg Frigyes* osztrák gróf a végletekig kiélezte. Miután legyőzött egy kisebb mongol csapatot, „bizonyítva segítőkészségét”, a magyar urakat a kunok ellen lázította. A felbőszült nemesek a rákosmezei táborban *meggyilkolták Kötöny* vezért. A kunok ezt úgy torolták meg, hogy óriási pusztítást végezve a Duna-Tisza közén és Szerémségben, kivonultak az országból. Frigyes pedig, mint aki jól végezte a dolgát, visszatért Bécsbe.

Ilyen körülmények előzték meg azt a csatát, amire *Muhi mellett, a Sajó partján 1241. április 10-11-én* került sor, s ami az Árpád-kor legnagyobb tragédiája volt. Az ország egy része elpusztult, nagy volt az emberveszteség, de korántsem akkora, amint azt évtizedeken át tanították a magyar iskolákban.

Béla király valós személyisége széleskörű levelezéseiből derül ki. Ő volt az első olyan magyar uralkodó, akinek a leveleiből nem csupán a kor politikai viszonyait, hanem a király jellemét, egyéniségét is megismerhetjük. Legtöbb levelét a kortárs pápákhoz írta, amelyek az akkori európai kereszténységről és a politika hálózatról tanúskodnak. (Minden hibája ellenére ma csak visszasírhatjuk azt az Európát.) Béla király nagysága abban állt, hogy volt bátorsága szembenézni az ország emberi és gazdasági erejével, s arra alapozva irányította országát. *1241-ben*, amikor a mongol invázió megindult Magyarország ellen, a *pápa és a császár hatalmi vetélkedése* kötötte le a keresztény államok figyelmét, s hazánkat, mint már oly sokszor, magára hagyták. (Számталanszor elő fog még ez fordulni az elkövetkező évszázadok során. Hiszen ez történik a 21. század elején is.)

Az Arany Horda kiterjedése a 14. században

A mongolok 1232-ben elfoglalták Baskíria és a volgai bolgárok országának egy részét. Ezt követően, 1235-ben érkezett ide Julianus barát, aki még találkozott az ott élő magyarokkal. Szubotáj kán azonban 1236-ban elpusztította az ezeken a területeket élő népeket is. Amikor Julianus 1237-ben visszatért a keleti rokonok felkutatására, már nem találta meg a korábban ott élő magyarokat. Julianus egy Batu kán által küldött levéllel tért vissza Magyarországra, aminek egy rövid részlete rávilágít annak tartalmára. „*Én a kán, az Égi Király küldötte, kinek hatalmat adott a földön, hogy a meghódolókat ... fenntartsam, az ellenszegülőket pedig eltíporjam: csodálkozom rajtad, magyarok királyocskája, hogy ... a követek közül... miért nem küldesz vissza közülük egyet sem hozzám?*”

Batu kán, az Arany Horda első kánja egy kínai ábrázoláson és mellszobra Törökországban. melven ez áll: a birodalom 1227-1502 között állt fenn

Béla hiába küldött segítséget kérő leveleket a pápának, a francia királynak és a német-római császárnak, szép szavakon kívül más támogatást nem kapott. 1240 végén már Kijev is elesett, a mongol hadak egyre közelebb kerültek a magát védettnek gondoló Nyugat-Európához.

Mongol lovas íjász és gyalogos katonák

Batu kán, hogy megelőzze a lengyel-magyar összefogást, 1241 elején tízezer fős seregével *Lublin*, *Krakkó* és *Sandomierz* vidékét támadta meg és foglalta el. A döntő legnicai csata 1241. április 9-én a lengyelek teljes vereségével végződött. Lengyelország szerencséjére azonban a mongol-tatár hadjárat elsősorban a Magyar Királyság ellen irányult, így az elfoglalt területekről kivonultak.

A mongolok betörésének több mint két évszázaddal később, 1488-ban készült nem hiteles ábrázolása Thuróczy János krónikájában. Nem hiteles, mert a 15. századi történetíró és a rajz készítője az oszmán törökökhöz hasonlította őket

A mongolok a *Vereckei-hágónál* törtek be a Kárpát-medencébe, ahol elsöpörték Tomaj nembeli Dénes nádor ötezer fős seregét. Közben Béla király, főleg zsoldosokból álló, közel 25.000 katonájával /más források 50-60.000 főről beszélnek, ami túlzónak tekinthető/ kivonult Pestről és a tatárok útját követve megállt *Muhinál*. A magyar sereg a Sajó mellett tábort vert a védtelen, sík terepen. A mongolok első átkelési kísérlete a folyó egyetlen hídján kudarcot vallott. *Csák Ugrin kalocsai érsek és Kálmán herceg* visszaverte a támadást, s ez elbizakodottá tette a magyarokat. Sajnos, már feledésbe merült a pozsonyi csata magyarjainak harci tudása, a cselvetések művészete. (A nyílzápor, a gyors lovasrohamok, a színlelt visszavonulás és a meg-megújuló támadások.) A mongol hadak az éjszaka leple alatt megtalálták a gázlókat és két irányból rátámadtak a nyugovóra tért magyar táborra. Azonban ez a támadás a meglepetés, a számbeli fölény ellenére sem volt olyan mindent eldöntő, mint azt évtizedeken át hirdették a tudományos művek és a tankönyvek.

Az 1241. évi mongol-tatárjárás tragédiáját felidéző emlékhely Muhi határában

A Batu kán vezetésével támadó mongol balszárny már vesztesre állt, amikor a segítségére érkező Szubotáj kán nagy küzdelemben visszaszorította a magyarokat a szekérvárba. Az *1241. április 11-ére* virradó hajnalon, bár a király csapatai hősiiesen küzdöttek, a mongolok diadalt arattak. Aki még tudott, menekülni kezdett. A királyt testőrei szerencsére ki tudták menekíteni a mongol gyűrűből, ám a magyar vezérek színe-java elesett a csatában.

A csata helyszínével kapcsolatos újabb kutatások fényében meg kell említeni, hogy a tragédia emlékét idéző emlékmű nem azon a helyen áll, ahol a döntő ütközet lezajlott. A kulcs a *híd maradványainak* feltárása lenne, de ennek még nem leltek nyomára. A korabeli vízrajzi állapotok nem csupán Muhira és a Sajóra vonatkozathatóak, hanem szinte az egész Kárpát-medence sík területeit erősen átrajzolták. A mai Muhinak kevés köze van a 13. századi csata helyszínéhez.

A Sajó hídja, amit nem romboltak le, s az első és a második napon is ezen át támadtak a mongolok

A Sajó-menti csata néven is emlegetett küzdelem pontos leírása és a szórványosan feltárt tárgyi eszközök ellenére a szekértábor és a híd pontos helyszínének meghatározása még várat magára. Valahol a Tisza-Hernád-Sajó folyók által körbezárt területen remélhető, hogy a jövőben a régészek megtalálják a csata helyszínét.

A tatárok üldözik IV. Bélát a Képes krónika ábrázolása szerint

A király Gömör érintésével Nyitra várába menekült, majd onnan egy nagyobb létszámú kísérettel Pozsonyba érkezett. Frigyes, a ravasz osztrák herceg a biztonságosabb Hainburg várába hívta a magyar királyt, védelmet ígérve neki. Ott azonban – nem éppen keresztényi módon – megzsarolta őt. Elszedte tőle a magával vitt értékeit, sőt három megyét – Sopront, Mosont, Pozsonyt – is elrabolt a magyar uralkodótól. Az osztrákok mohósága nem ismert határt, s kihasználva a király szorult helyzetét, még Győrt is elfoglalták. IV. Béla ezt követően a *Dalmát* tengerpart felé vette útját. Segesd, Varasd, Zágráb útvonalon jutott ki a tengerpartra, nyomában üldözőivel. Béla az akkor még szigeten álló *Trau* (Trogir) várában húzta meg magát. Családját a közeli *Klissza* várában helyezte el. A várakat az üldöző Kadán csapatai nem tudták elfoglalni.

Trau és Klissza várának képe

Az országot kíméletlenül pusztító mongol hadak 1242 márciusában Havasalföld irányában elhagyták az országot. Felmerül, hogy ha döntő győzelmet arattak, ha igába hajtották az egész országot, akkor miért vonultak ki olyan gyorsan és dolguk végzetlenül? A történetírásban korábban felvonultatott indokok *egyike* úgy szólt, hogy Batu kán a nagykán választásra sietett haza, mert a távoli Mongóliában meghalt Ögödej, a mongolok nagykánja. Egy *másik* magyarázat szerint a keleti hódítók taktikáját az jellemezte, hogy az első támadás csak a meghódítandó terep felderítését, az ott élő népek megtizedelését célozta. A mongol hadjárat *harmadik* tanúsága az volt, hogy csak a kevés számú kővárat nem tudták elfoglalni. Azokat is csak azért nem, mert nem hoztak magukkal ostromgépeket. A valóság azonban számos tekintetben másképpen festett. Utalok a Bevezetőben említett történelmi tényekre és törvényszerűségeire.

- Valóban meghalt Ögödej nagykán 1241-ben, de az új nagykán választásra csak 1246-ban került sor, amin aztán Batu kán nem is vett részt.

- A magyarok pusztulása nem volt olyan jelentős, mint ahogy azt a korábbi szakmunkák bizonygatták. Azaz nem halt meg az ország lakosságának fele, ami másfél millió áldozatot jelentett volna. Hozzávetőleg *400.000 ember esett áldozatul* a mongol invázióknak. Természetesen ez is sok! Őseink nem először és nem utoljára mentették meg Európa nyugati felét, a 13. század közepén éppen a mongol inváziótól.
- Nagyon fontos megemlíteni, hogy Béla király, *a második honalapító* viszonylag rövid időn belül képes volt életre kelteni a maradék népességet, képes volt új alapokra helyezni az ország újjáépítését. Ebből arra következtethetünk, hogy Magyarországon *volt munkáskéz, volt életerő*.
- A mongol sereg nem csupán taktikai ok miatt vonult vissza. Többek között azért, mert a magyarok mellett a *szomszédos keresztény államok* is kemény ellenállást tanúsítottak, ami megtörte Batu kán erejét, lendületét.
- Muhinál a magyar haderőnek csak egy része jelent meg. Hiszen a mongol hadjárat után *IV. Béla* rövid időn belül több hadjáratot is vezetett külföldre. Először az *osztrák Frigyes*től vette vissza fegyverrel a csalárd módon elrabolt három nyugati megyét.
- Velence 1243-ban újra bekebelezte Zárát, kihasználva Magyarország nehéz helyzetét. A magukat kereszténynek valló kalmárok nem tagadták meg önmagukat. Számukra fontosabb volt a gazdasági előny, mint a térség biztonsága. Ráadásul 1243 nyarán sáskajárás és éhínség pusztított az országban, ami hátráltatta az építkezéseket.
- Az oklevelek arról is tanúskodnak, hogy a nemesek mellett a *közrendűek is szembe szálltak* a mongol hódítókkal. Batu kánnak nem kis gondot okozott az ország területén szétszórt csapatainak *ellátása, az utánpótlás megszervezése*. (Itt kell megjegyezni, hogy az oroszok 1242. április 5-én a Csúd-tónál döntő győzelmet arattak a Német Lovagrend fölött, s így erőiket a mongolok és tatárok ellen tudták felsorakoztatni.)
- A mongol visszavonulás okai közé tartozott az is, hogy *1241/42 telén szokatlanul hideg és csapadékos volt az időjárás*. Tavasszal a csapatok a nagy sár miatt nem tudtak haladni, hiszen a magyar puszták mocsártengerré változtak. Nem volt termés, így sem a lovak, sem a hódítók nem jutottak élelemhez. A mostoha időjárás egészen 1244-ig tartott.
- Konkrétan tudjuk, hogy 1242 telén *Fehérvár, Esztergom, Visegrád, Győr, Veszprém, Tihany, Moson, Pannonhalma, Sopron, Vasvár, Zala, Léka, Újhely, Nyitra, Pozsony, Komárom, Fülek, Abaujvár* a magyarok kezén maradt. Ezeket túl még további *százhatvan* várat, kolostort, várost, erődöt

nem tudtak bevenni a nomád hódítók. Azaz nagyságrenddel több település maradt a magyarok kezén, mint amennyit korábban hangoztattak.

Néhány erőd, vár, kolostor, amit a mongol-tatárok nem tudtak elfoglalni

Rogierius mester leírása tudósít a mongolok kegyetlenségéről, embertelenségéről. Olvasható például, hogy a parasztokkal behordatták a termést, ami volt. Ezt követően a férfiak csak feleségük, lányuk, hűgük megbecstelenítése árán menthették meg saját életüket. Kétségtelen, hogy a mongoljárás, illetve ahogy a magyar történetírásban ismertté vált, a tatárjárás az Árpád-kor legnagyobb tragédiája volt. Ám az ország stabil alapjainak, Árpád vezér és István király törvényeinek, a nemesség nagy részének, a magyar és az idegen földről betelepített szorgos mesterembereknek köszönhetően a Kárpát-medence új erőre kapott. *Csupán annyit ártott a mongoljárás a Magyar Királyságnak, mint amennyit a 955-ös augsburgi csatavesztés a Magyar Fejedelemségnek. Alapjaiban nem rendítette meg, inkább erősítette az országot.*

(Folytatjuk)

Ránhegyi Ferenc